

Добробог Людмила Миколаївна,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СТАНОВЛЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ГАЛУЗІ ПРАВА

Комплексна галузь права як елемент системи права, що об'єктивно складається, є сукупністю правових норм, регулюючих як публічно-правові, так і приватноправові відносини, які неможливо регламентувати однією галуззю права.

Аналізуючи закономірності виникнення комплексних галузей права, слід вказати, що стадією в механізмі утворення комплексної галузі права як структурного елемента системи права є виникнення відповідних суспільних відносин, які потребують і можуть бути врегульовані нормами права, а також суттєві зміни існуючих суспільних відносин, що знову таки спричиняє необхідність правового регулювання тобто формування предмета правового регулювання. При цьому, враховуючи специфіку розглядуваних галузей права, необхідно акцентувати увагу на тому, що їх «комплексність» «пояснюється ускладненням суспільних відносин, виникненням нових сфер суспільної діяльності, що вимагають адекватного правового регулювання» [1].

На стадії, що розглядається, між людьми виникають відносини, учасники яких пов'язуються взаємними (кореспондуючими) правами і обов'язками, реалізація яких забезпечується, в разі необхідності, відповідними заходами соціального примусу. Л.Й. Петражицький наголошував: «Всі судження про право, допоки немає визначеного поняття права, залишаються лише судженнями і ствердженнями про невідоме, невідомі предмети», при цьому автор уточнює: «Слово «право» має фактично дві різні сфери застосування, одну порівняно обширну – в загальній народній мові, в буденній розмовній мові, і другу, порівняно з першою дуже обмеженою – в сфері особливого професійного слововживання людей, справою яких є закон, суд, процес і т.п., в професійній мові суддів, прокурорів, адвокатів, загалом юристів» [2, сс. 30, 45].

Таким чином, правосвідомість суб'єктів права є важливим джерелом права в матеріальному розумінні (якщо бути точним – формою права). Джерела права в формальному розумінні – фактори, через які здійснюється об'єктивація права, тобто створення системи загальнообов'язкових правил поведінки [3, с. 17-18].

Як зазначає А.П. Заєць, об'єктивація права, правових норм у суспільстві, як впливає з вищезазначеного, розглядається як процес формування волі більшості населення, набуття правовими ідеями незалежного від

конкретної особи характеру. З цієї точки зору об'єктивація розкриває зв'язок права з особою і суспільством [4, с. 36].

Важливою в аспекті, що розглядається є і наступна теза автора: «Якщо процес правотворення розглядати з аксіологічної точки зору і способів такої об'єктивації, то він може бути визначений як *легітимація* права. Цим політологічним терміном традиційно позначається процедура суспільного визнання певної дії, діючої особи факту, а у політиці — його визнання і виправдання. Є всі підстави застосовувати цей термін для позначення завершального етапу процесу правотворення» і «якщо уявлення про належне не будуть визнані, підтримані суспільством, його членами, це означає, що вони не є правовими, оскільки суперечать волі носія права — народу» [4, с. 36].

В межах романо-германської правової сім'ї об'єктивація права тісно пов'язана все ж таки з такою формою права як нормативно-правовий акт. Тому повертаючись до стадій утворення комплексних галузей права слід вказати на те, що на етапі, що розглядається, відбувається інтенсивне юридичне нормотворення – ухвалюються нові закони, на їх виконання приймаються підзаконні нормативно-правові акти і, як наслідок, починає формуватися галузь законодавства.

Поступово, зважаючи на особливості суспільних відносин, що піддаються правовому регулюванню, виробляється специфічний метод правового регулювання і деталізується коло суб'єктів цих відносин, співвідношення основних регулятивних засобів впливу на їх поведінку (дозволів, зобов'язань та заборон), зміст правового статусу суб'єктів правових відносин, порядок формування, встановлення і реалізації юридичних прав та обов'язків суб'єктів, способи примусового забезпечення прав та обов'язків тощо. І, як наслідок, посилюються системні зв'язки між нормами, які регулюють таку нову сферу суспільних відносин, що, в свою чергу, призведе до збільшення кількості спеціалізованих норм права – норм-дефініцій, установчих норм, норм-принципів, колізійних норм та ін. – відбувається формування інститутів права. В той же час, слід пам'ятати, головне щоб норми права втілювалися у відносинах між людьми, були реалізованими. Тільки суспільна практика, конкретні відносини людей складають реальне «життя» норми права. Регулююча дія правових норм полягає в їх впливі на суспільні відносини. Якщо норма містить заборону і відповідні «заборонені» відносини не мають місця, мета досягнута. Якщо норма містить розпорядження або дозвіл, то їх ще належить реалізувати в суспільних відносинах. Норма, що не здійснила вплив на суспільні відносини, безрезультатна, неефективна, вона не реалізована [5, с. 130].

Ці процеси часто супроводжуються систематизацією нормативно-правового матеріалу і зазвичай завершуються (на нормативному рівні) прийняттям кодифікованого нормативно-правового акта. Відбувається, виражаючись мовою діалектики прогресивний перехід кількості в якість. Перехід кількісних змін за межі міри (як інтервалу кількісних змін, в межах якого

зберігається якісна визначеність предмета) веде до зміни якості предмета, тобто до його розвитку. У цьому і полягає закон переходу кількості в якість - розвиток здійснюється шляхом накопичення кількісних змін в предметі, що призводить до виходу за межі міри і скачкоподібного переходу до нової якості [6]. Відбувається формування комплексної галузі права.

Внаслідок появи нової комплексної галузі права відбувається формування нової галузі юридичної науки та, відповідно, навчальної дисципліни. Хоча остання може ефективно існувати і на рівні окремих інститутів права або підгалузей. Відбувається доктринальне оформлення концепції про самостійний характер нової галузі права в юриспруденції. Зауважимо, що фактично всі вказані вище стадії супроводжуються відповідними науковими розробками і доволі часто висловлені ідеї, отримані наукові положення можуть суперечити «офіційній» парадигмі чи, за словами І. Лакатоса науково-дослідній програмі.

Процес галузеутворення є складним і тривалим, пов'язується, передусім, із виникненням нової сфери суспільних відносин та відповідною юридичною нормотворчістю. Значну роль у ньому займає і юридична наукова діяльність, результатом якої є формулювання доктринальної правової ідеї щодо створення нової комплексної галузі права у відповідності до певних фактичних умов суспільного життя.

---

1. Багай Н.О. Теоретичні аспекти формування комплексних галузей права / Н.О. Багай [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/17_PNR_2008/Pravo/34332.doc.htm.

2. Петражицкий Л.И. Введение в изучение права и нравственности. Эмоциональная психология. Изд. 2-е / Л.И. Петражицкий. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. – 328 с.

3. Луцький І.М. Християнське вчення як світоглядне джерело української держави і права: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.12 / І. М. Луцький; Нац. акад. внутр. справ. - К., 2011. – 439 с.

4. Заєць А.П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду / А.П. Заєць. - К.: Парламентське вид-во, 1999. –248 с.

5. Лившиц Р.З. Теория права: ученик / Р.З. Лившиц. – М.: Издательство БЕК, 1994. –224 с.

6. Філософія. Курс лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: filo-edu.ru/filoBasest4r4part2.html. – Назва з екрану.